

İmam Hasan ile İmam Hüseyin'in Dönemlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi

Dr. Nesrin Vahabzade

Özet

İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) barışı konusunda tarih boyunca sürekli olarak bir tartışma ve sorgulama söz konusudur: O neden Muaviye ile barış yaptı, durumu malum olan böylesi bir fasığa neden biat etmeyi kabul etti? Eğer barış uygun bir çözüm yolu idiyse o halde İmam Hüseyin neden hicri 61 yılında Yezid'le barış yapmaya yanaşmadı?

Bu mukayeseli araştırma İmam Hüseyin'in hareketi ile İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) barışını konu almaktadır.

Anahtar kelimeler: İmam Hasan, İmam Hüseyin, imamet, barış, tatbiki inceleme

Giriş

Herhangi bir tarihi olay tahlil edilirken araştırmacı, o olayın tüm boyutlarını göz önünde bulundurmalıdır. Bu çerçevede eğer İmam Hasan'ın (a.s) barışını inceliyorsak öncelikle kendimizi yapabildiğimiz ölçüde o dönemin (hicri 61 yılı) atmosferine yaklaştırmalı, muteber tarihi metinleri inceleyerek, o yılların olaylarla dolu siyasi, toplumsal, dini hatta ekonomik durumunu çok iyi anlamamız gerekir. Aynı şekilde büyük Hüseyini kıyam konusunda da zamanın gereklerini o döneme özgü toplumsal ve siyasi şartları dikkatle ele almak gerekir. O halde tam bir inceleme yaptıktan sonra bu tarihi olayla ilgili olarak gerçeklere uygun bir tahlil yapabileceğiz. Aksi taktirde tarihi metinleri incelemede hataya düşüp başkalarının da sapmasına neden olabiliriz. Bu durumu dikkate alarak İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) barışının sebeplerini daha iyi kavrayabilmek için önce o dönemin gereklerini, İmam Hasan'ın hayatını incelemek ve sonra da İmam Hüseyin'in döneminin zamansal ve mekânsal durumunu mukayese etmeliyiz. Elbette bu inceleme sırasında İmam Hasan'ın (a.s) barış yapmasının sebeplerini ele alacağız. Şunu da belirtmek gerekir ki bu meselenin tahlil edilmesi, daha fazla çabayı ve bu makaleden daha geniş çaplı bir metni gerektirir; ancak bu da bu yazının hacminin dışındadır.

Bu makamda önemli olan bir diğer konu da şudur, barış yapmasının sebepleri incelenirken en iyi kaynaklar imamın kendisinin kendi döneminde barışa karşı olanlara yönelik

konuşmaları ve sözleridir. Dolayısıyla barış konusunda bulabileceğimiz her sebebin yanı sıra İmam Hasan'ın (AS9 kendi sözlerini de esas alacağız.¹

Hicri 41 Yılında Durum

Tarih incelenirken Hz. Ali'nin (a.s) şehadetinden sonraki yıllardaki durumdan hareketle şunu kavramak mümkün: O dönemdeki Iraklıların veya Kufe halkının büyük kısmı İmam Ali'nin sâlih halefi olan İmam Hasan Mücteba'ya biat etti ve Kufe'de kendine özgü bir durum hakimdi. Halk bir yandan peş peşe yaşanan savaşlardan (Cemel, Sıffin, Nehrevan savaşları) yorulmuştu. Öyle ki sadece Sıffin savaşı 18 ay sürmüştü ve her iki taraftan birçok insan ölmüştü. İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) çevresindekilerin çoğunlukla barışa, cihadı bırakmaya ve hayatlarını yaşamaya daha meyyal olmasının en başlıca sebeplerinden biri bizzat buydu.

Öte yandan İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) hükümet döneminde hilafet merkezinde, yani Kufe'de bile çeşitli etkin gruplar vardı. Şimdi bunlardan bazılarına işaret edelim:

1- Emeviler grubunun ülkenin yer yerinde nüfuzu vardı. Görünüşte İmam Mücteba'nın (a.s) sancağı altındaydılar; ama içten içe kendi hedeflerinin peşindeydiler.

2- Şüpheciler grubu İmam Ali'nin (a.s) haklılığı konusunda şüphe duyuyordu, onu Osman'ın katili olarak görüyor ve onun adil olmadığına inanıyordu.

3- Hariciler grubunun hem İmam Hasan ile arası kötüydü hem de Muaviye ile.

4- Aldırışsızlar grubu, ne İmam Hasan (a.s) onların umurundaydı ne de Muaviye.

5- Şiiler grubu, bunlar da imanlarının zayıflığı ve güçlülüğü konusunda birbirinden farklıydı. Bunlara bir diğer topluluğu daha eklemek gerekir: Uzun yıllardır cephede olan kimseler.² Bunlar geri kalmışlık duygusu yaşıyordu, bir kısmı da savaşlarda sevdiklerini kaybetmişti.

6- Önceki halifelerin davranışlarına alışmış olan grup. İmam Ali'nin (a.s) ve İmam Hasan'ın (a.s) yönetimleri onları değiştiremedi. Dolayısıyla İmam Hasan savaşa devam edecek olursa aynı anda birçok cephede savaşmak durumunda kalacaklardı, münafıklara, şüphecilere, Haricilere, hatta sözde iyilik isteyen Şiilere karşı...

Bu kadar farklı grupların ortaya çıkmasının sebeplerinden bazıları şunlardır:

Öncelikle insanların büyük çoğunluğu için dinden ve onun anlamından habersizlik söz konusuydu. Bunun asli yüzü Şam'da görünüyordu. O kadar ki Cuma namazını çarşamba günü kıldılar; ancak halktan bunun bahsini bile eden olmadı.³ Diğer bir etken de şuydu: Yönetimde yer alanların ve önde gelenlerin çoğunda dinsizlik hakimdi, yaşantıları berbattı, onların dini satın alınabilir bir şeydi.

¹ İmam Hasan'ın (a.s) hayatını incelemek için bkz. Biharu'l Envar, c. 44.

² Receb Ali Zemani, Gizli Hakikatler, İmam Hasan'ın (a.s) siyasi hayatı üzerine bir inceleme, Kum, Defter-i Tebligat-ı Hovze-yi İlmiye-yi Kum. S. 370.

³ Ali Kaimi, Der Mekteb-i Kerim-i Ehlibeyt, İmam Hasan Mücteba (a.s) s. 164.

Öte yandan halkın kandırılması, riya, insanların imamete karşı beyninin zehirlenmesi ve saptırılması, halkın parçalanması için oldukça fazlaydı. Halkın büyük bir kısmı yoğun propagandalar ve çıkarılan söylentiler sebebiyle tereddüde kapılmıştı.

Bir diğer etken de şuydu: İmam'ın (a.s) bazı yetkilileri tamahkar davranıyordu ve daha büyük makamlar elde etmek için fırsat kolluyordu. Tabi şunu da unutmamak gerekiyor İmam Hasan (a.s) karşıtı cephede hilebaz Muaviye ona karşı her türlü hile ve komployu yapıyordu. Bu girişin ardından şimdi İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) barış yapmasının sebeplerine değinelim.

Barış Antlaşmasının Nedenleri

1- İlahi Görev

İlahi görev ve yükümlülük en önemli ilk sebeptir. Yani İmam Hasan Mücteba (a.s) Allah tarafından barış yapmakla görevlendirilmişti. Aynı şekilde İmam Hüseyin'in görevi de kıyam ve cihat etmektir. Şu hususu her zaman göz önünde bulundurmak gerekir: Masum imam, kendi maslahatını herkesten daha iyi bilir ve İslam ümmetinin maslahatı için mutlaka en iyi seçeneği tercih eder. İmam Hasan Mücteba'nın sözlerine dikkat ettiğimizde bu konu daha iyi anlaşılıyor. Ebu Said Akisa Teymi şöyle diyor: İmam Hasan'a şöyle dedim: "Ey Peygamber'in evladı, niçin Muaviye ile barış yaptınız? Halbuki sizin hak olduğunuz, onun ise sapkın ve asiden başka bir şey olmadığı biliniyor."

İmam cevap olarak şöyle buyurdu: "Ey Ebu Said, babamdan sonra ben Allah'ın kullarının hücceti ve onların imamı değil miyim?" Ben "Evet" dedim İmam şöyle buyurdu: "Allah'ın Resülü benim ve kardeşim için 'Hasan ve Hüseyin otursa da ayağa da kalksa imamdır' diye buyurmadı mı?" Ben "Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine İmam şöyle buyurdu: "O halde ben imamım, ayağa kalksam da otursam da imamım. Ey Ebu Said, benim Muaviye ile barışımın sebebi Hz. Peygamber'in (s.a.a) Damra ve Ben-i Eşca kabilesiyle ve Mekkelilerle Hudeybiye'den dönerken yaptığı barışın sebebiyle aynıdır. Halbuki onlar indirilen ayetleri inkâr ediyorlardı Muaviye ve taraftarları ise ayetlerin tevilini inkâr ediyor... Görmüyor musunuz Hz. Hızır o gemiyi deldiği, o çocuğu öldürdüğü ve o duvarı tamir ettiği zaman, Hz. Musa, onların hikmetleri gizli olduğu için Hz. Hızır'a karşı öfkelenmiş. Ancak Hz. Hızır onu bilgilendirdiği zaman kabul etti. Ben de bu şekildeyim, sizler bana kızıyor-sunuz; çünkü hem farkında değilsiniz hem de bunun sırrını bilmiyorsunuz."⁴

O, bu hadis-i şerifte birtakım mazeretlere sığınabilirdi; ancak o imamet makamının İslam'daki yerini ve imamın konumunu hatırlatıyor. Sonra Muaviye ile yaptığı barışın, Peygamber'in Mekkelilerle yaptığı ve olumlu sonuçları yıllar sonra anlaşılan Hudeybiye barışının sebebiyle aynı olduğunu söylüyor. Bu hadis-i şerifteki en önemli noktalardan biri de yaptığı barışı Hz. Hızır'ın yaptıklarına benzetmesidir. Nitekim Hz. Musa'nın başlangıçta Hızır'ın yaptığı işlerin hikmetini anlayamaması gibi halk da onun yaptığı barışın hikmetini anlayamamış olabilirdi ancak onun olumlu sonuçları daha sonra ortaya çıkacaktı.

⁴ Muhammed Deşti, Ferheng-i Suhenan-ı İmam Mücteba, s. 95.

2- Yezid'le Muaviye'nin Farkları

Muaviye tecrübeli ve yirmi yıllık mazisi olan bir kişiydi. İkinci Halife Ömer'in döneminde Şam valiliğini elde etmişti. Hilebaz; ama sözde kendine kutsallık görüntüsü veren biriydi. Onun riya ve tezviri hala daha tam olarak ortaya konmamıştır. Şam halkı hatta Kufeliler onu vahiy kâtibi ve dahi bir şahsiyet olarak tanıyorlardı. Dolayısıyla zahiren Peygamber'in sahabesi olan böyle bir kişiye karşı kıyam etmek, ona karşı çatışmada çok da işe yaramıyordu. Hatta bu mesele İmam Hasan'ın (a.s) yanında olanların Muaviye'ye inanmasına ve ona katılmasına sebep olan etkenlerden biriydi. Bir başka deyişle Muaviye'nin yirmi yıllık yönetiminde hiç kimse onun açıkça şarap içtiğini ve seriata aykırı bir şey yaptığını görmedi. Dış görünüş konusunda çok dikkatliydi insanların gözünden uzak ortamlarda her türlü kötü davranışı yapmaktan çekinmese de insanların gözü önünde açıkça en küçük bir yanlış yapmıyordu.⁵

Yezid ise Muaviye'nin aksine sarhoşluğunu açık etti. Şehit Mutahhari'nin ifadesiyle o gençlik gücünün ve gururunun sarhoşuydu. Herkesin gözü önünde şarap içer, köpek ve maymun oynatırdı.⁶ Aşura olayından sonra Medine halkı Hz. Hüseyin niçin şehit edildi diye araştırma yapmak üzere Şam'a bir heyet gönderdi. Heyet döndükten sonra şunları açıkladı:

Size şu kadarını söyleyelim, orada olduğumuz süre boyunca daima, Allah başımıza taş yağdırıp da bizleri helak etmesin diyorduk. Öyke bir kimsenin yanından geliyoruz ki işi gücü şarap içmek, köpeklerle ve maymunlarla oynamak, saz çalıp oyun oynamak, hatta kendisine haram olanlarla dahi zina yapmaktı. Şimdi ne yapmanız gerektiğini bilin!

Bu çerçevede Medine kanlı bir kıyama kalkıştı. Bu iki halifenin dönemi biraz olsun incelenirse bu iki kişiye karşı neden iki ayrı yöntem izlendiği görülür.⁷

3- İmam Hasan Mücteba'nın Dostlarının Gevşekliği, İmam Hüseyin'in Dostlarının ise Sağlam ve Güçlü Duruşu

Şam yönetiminin aldatıcı propagandaları, zayıf karakterli komutanların satın alınması veya tehdit edilmesi, silahlı kuvvetlerin gevşekliği ve disiplinsizliği, askerler arasında aslı astarı olmayan söylentilerin dolaşması, İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) umutsuzluğa kapılmasına neden oldu. İmam Hasan, mevcut durumda askeri hedeflerin elde edilemeyeceğine kanaat getirdi. İbn Esir şöyle diyor:

Hız. Peygamber'in (s.a.a) evladı, kendi askerlerinin karşısına geçip şöyle buyurdu: “Biliniz ki Muaviye bizi ne izzetin ne de insafın olmadığı bir şeye davet etmiştir. Şimdi eğer siz şerefli bir şekilde öldürülmeye hazırsanız onun bu davetini reddedeceğim. Eğer dünyanızı seviyorsanız, hayatın zevklerini tercih ediyorsanız onun davetini kabul edip sizin hoşnut olmanızı sağlayacağım.” O anda hepsi birden “hayat, hayat” (dünyada kalmaya devam etmek) diye bağırıldı.⁸

⁵ Mehdi Pişvai, Sire-yi Pişvayan, s. 126.

⁶ Murtaza Mutahhari, Hemase-yi Hüseyini, c. 2, s. 86.

⁷ Adı geçen eser.

⁸ Adı geçen eser.

Şeyh Tabersi'nin *el-İhticac*'da belirttiğine göre de İmam Hasan (a.s) şöyle buyurmuştur:

“Allah’a yemin ederim ki ben yönetimi ve hilafeti Muaviye’ye teslim etmezdim; ancak onunla savaşacak bir dost ve yardımcı bulamadım. Eğer bana eşlik edenler olsaydı, gece gündüz onunla savaşır ve Allah onunla benim aramda hükmünü verinceye kadar ona karşı savaşı devam ettirirdim. Ancak Kufe halkını tanıdım ve onları imtihan ettim. Onların fa-sit insanları ıslah olmuyor. Onlarda hiçbir vefa bulunmuyor. Onların sözlerine, davranış-larına ve taahhütlerine güven duyulmayacaktır. Onların kendi aralarında birkaç yüzü var.

Bizim kalplerimiz sizinle diyorlar; halbuki kılıçlarını bize karşı çektiler ve bizi öldürmeye hazırladılar.”⁹

İmam Hasan'ın (a.s) bu iki tarihi buyruğu ve onun taraftarlarının kendisine yönelik tavrı dikkate alındığında İmam'ın nasıl mazlum bir durumda olduğu ve neden barış yap-maya mecbur olduğu net bir şekilde anlaşılır.

Bu, İmam Hasan'ın (a.s) acı ve kederle dolu hayatı boyunca yaşadığı sıkıntı ve so-runların yalnızca küçük bir kısmıydı. Buna karşılık İmam Hüseyin kahraman ve fedakâr dostlara sahipti. İmam Hüseyin (a.s) Mekke'den Kerbela'ya gidinceye kadar yolculuk sı-rasında defalarca beraberindekilere şöyle buyurmuştu:

“Bu kervan, ölüm ve şehadet kervanıdır. Kim isterse bizden ayrılabilir.”

Hatta Mekke'den hareket etmeden önce son derece parlak bir hutbe verdi ve hutbe-sinde şöyle buyurdu:

“Ölüm insan için bir ziyettir. Her kim kanını bizim yolumuzda vermeye razıysa hazır olsun!”

Yani İmam Hüseyin (a.s) daha Mekke'den hareket etmeden önce Kufe yönetimini elde edemeyeceğini ve sonunda verdikleri ahdi bozan Kufelilerin eliyle şehit edileceğini biliyordu.¹⁰

İmam Hüseyin'in dostlarının ve ailesinin vefakarlığının zirvesini Aşura gecesinde İmam'a sevgilerini ve bağlılıklarını bildirdiklerinde görmüştük.

İmam Hüseyin (a.s) Aşura gecesinde ashabına ayrıntılı bir konuşma yaptı ve o konuş-masında şöyle buyurdu:

“Ben kendi ashabımdan daha iyi ve daha vefalı kimseler görmedim, kendi aile halkımdan daha iyi bir aile tanımıyorum. Allah sizlere hayırlar versin. Şimdi biliniz ki ben biatımı si-zin üstünüzden kaldırdım. Tercih size bırakıyorum istediğiniz yere gidebilirsiniz. Şu an gece perdesi sizi kapladı. Geceyi kendinize binek edinip istediğiniz yere gidin. Bu toplu-luk beni anıyor beni ele geçirince benden başkasıyla uğraşmazlar.”¹¹

⁹ Hakayık-ı Pinhan, Pejuheş-i ez Zendegani-yi Siyasi-yi İmam Hasan Mücteba (a.s) s. 197.

¹⁰ İbn Esir, el-Kamil fi't Tarih, c. 3, s. 406.

¹¹ Şeyh Abbas Kummi, Nefsu'l Mehmum, s. 195.

Söz bu noktaya gelince, İmam'ın çocukları, yeğenleri, dostları konuşmaya başladı. Bunlardan ilki Ebu'l Fazl Abbas'tı.¹² Bunun devamında İmam Hüseyin'n vefalı ashabı, ona olan bağlılıklarını ve sevgilerini ifade eden şeyler söylediler. Buna ilişkin kısa bir örnek arz ediyoruz:

Muslim bin Avsece şöyle dedi:

“Peki senden vazgeçelim de Allah katında senin hakkını eda etme konusunda ne bahane ileri sürelim. Allah'a yemin ederim bu mızrağı göğüslere saplayacağım, bu kılıç da benim elimde oldukça onlara karşı savaşıacağım. Vallahi eğer bilsem ki beni öldürecekler, cesedimi yakacaklar, sonra tekrar dirileceğim, sonra tekrar beni öldürecekler ve bu yetmiş defa tekrar edecek yine de senin yanında öldürülünceye kadar senden ayrılmayacağım.”¹³

Zuheyr Bin Kayn da şöyle dedi:

“Allah'a yemin ederim ki beni öldürsünler, sonra diriltsinler, sonra bin defa öldürsünler ve diriltsinler; ama Allah seni ve Ehlibeytini maktul ve mazlum bırakmasın.”¹⁴

Görüldüğü gibi İmam Hüseyin'in (a.s) ashabı, asla İmam Hasan'ın (a.s) ashabı ile kıyaslanamaz. Onlar asla ahitlerini bozmadılar ve İmam'ı terk etmediler. İşte bu da İmam Hasan Mücteba'nın (a.s) barış yapmasının ve İmam Hüseyin'in (a.s) kıyam etmesinin kesin sebeplerinden biridir.

4- Halis Şiilerin Toptan Katledilmesini ve İslam'ın Yok Edilmesini Engellemek

İmam Hasan'ın barışı o dönemde kaçınılmaz bir zorunluluk, hatta bir vacip olarak görülüyordu. Akli olarak d şer'î olarak da ondan daha iyi bir yol tasavvur edilmiyordu. Kıyam ise ya zafer veya yenilgi durumlarında olmalıydı. Eğer zafer kazanılsaydı (o dönemdeki durum ve İmam Hasan'ın ashabının hali dikkate alındığında uzak bir ihtimaldi) zafer afiyetle kutlanabilecek bir şey değildi. Böylesi bir durumda yine bu kez da başka Osman'ın kanlı gömlekleri [başka uydurma bahaneler] bayraklaştırılacak ve Ümeyyeoğulları başka kutsallıklar bulacaktı. Yenilgi durumunun da müminler, halis Şiiler üzerinde çok olumsuz etkileri ve İslam'a yönelik tehditleri olacaktır. Muaviye gücünü pekiştirmiş ve halka güçlü bir konumda hâkim olmuş olacaktır. İmam Hasan Mücteba'yı (a.s) tutuklayacak, onu hakaretler, esaretler ve aşağılamalarla öldürecekti. Nitekim Ümeyyeoğulları daha sonra bunu İmam Hüseyin'e (a.s) yaptı.

Sonraki aşamada zaferden sonra ordusunun toparlamak için Şiileri ortadan kaldıracak ve onlardan hiç kimseyi sağ bırakmayacaktı. Hatta barıştan sonra bile onca taahhütlerine ve yeminlerine rağmen İmam Ali'nin (a.s) dostlarına son derece büyük kötülükler

¹² Abdurrazak el-Musevi el-Makram, Maktelu'l Hüseyin

¹³ Seyyid Bin Tavus, Lehuf fi Katli et-Tefuf, s. 196.

¹⁴ Ali Vaiz Tebrizi Hıyabani, Vekayiu'l Eyyam der Ahvalu Muharremu'l Haram, s. 283.

yaptı; hatta onların yaşlılarına bile merhamet etmedi. Onların büyük bir kısmını Şii oldukları için idam ettirdi.¹⁵

Özetle Öz Muhammedi İslam'ın ve öğretilerinin korunması, barışın asli hedeflerinden biriydi. Çünkü Muaviye'nin, İmam Ali'ye ve onun Şialarına karşı eskiye dayalı bir düşmanlığı vardı. Eğer o savaşta galip gelseydi, bu muhalif öğretinin kökünü kazırdı bunun sonucu olarak da İslam ortadan kalkardı. Dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi saltanat yönetimi kurardı.

İmam Hasan Mücteba (a.s) Hucr bin Adiy'e barış yapmasının sebebini açıkladı; aynı şekilde Medine'de İmam Hasan'ın karşısına dikilen Buşr şöyle dedi: "Selam sana ey müminleri zelil eden!" İmam Hasan (a.s) ona cevaben şöyle buyurdu:

"Ben müminleri zelil eden değilim; tam tersine ümmeti aziz edenim. Ben Muaviye ile barış yaparak ölümü sizden def etmekten başka bir şey istemedim; savaş konusunda ashabımda gevşeklik ve ağırlığı gözlemlediğim bir zamanda."¹⁶

5-Muaviye'nin Gerçek Yüzünün Ortaya Konması

Ümeyyeoğulları; inatçı, kötü ve münafık kimseler olarak bilinirdi. Hz. Peygamber'in ifadesiyle onlar "lanetli bir ağaç" idiler. Hz. Peygamber'in peygamber olarak görevlendirilmesinin üstünden 20 yıldan fazla zaman geçmiş; ama onlar hala Müslüman olmamıştı ve hala Hz. Peygamber ile savaş halindeydiler. Onların Mekke'nin fethi ile birlikte artık Müslüman olmaktan başka çareleri kalmamıştı. Ondan sonraki dönemde de küfür, nifak ve bozgunculuğa devam ettiler; ancak kendi gerçek mahiyetlerini ortaya koyabilecek cesaretleri yoktu. Nitekim 50 yıl sonra Yezid bir şiirinde şöyle diyecekti:

*Hâşim Oğulları saltanatla oynadılar;
Yoksa ne gelmiş bir haber var ne de inmiş bir vahiy.*

Yirmi yıl önce de Muaviye, barış sayesinde elde ettiği zaferle şöyle demişti:

"Ben sizin namaz kılmanız ve oruç tutmanız için barış yapmadım."

İşte İmam Hasan'ın yaptığı barış, onların nifaklarını ortaya çıkardı.

6- Hüseyini Kıyamın Gerçekleşmesi

İmam Hasan'ın (a.s) barışının en önemli etkisi, Hüseyini kıyam için zemin yaratması oldu. İmam Hasan'ın (a.s) barışı, İmam Hüseyin'in (a.s) kıyamı, onun şehit oluşu, aslında aynı yöndedir ve aynı hakikati ortaya koymaktadır. Bu ikisi birbirini tamamlamaktadır. Meşhur tarihçilerden Cafer Murtaza Amili'nin tabiriyle biz, onlardan birinin durumunu incelemeyen diğerini ele alıp inceleyemeyiz.¹⁷

¹⁵ Al-i Yasin Razi, Sulh-ı Hasan (a.s) s. 233.

¹⁶ Hayatu'l İmam Hasan bin Ali (a.s) c. 2, s. 278.

¹⁷ Receb Ali Zemani, Hakayık-ı Pinhan, Pejuheş-i Zendeği-yi Siyasi-yi İmam Hasan Mücteba (a.s), s. 195.

Sonuç

Bu yazıda anlatılanlar dikkate alındığında öncelikle İmam Hasan'ın yaşadığı büyük mazlumluğu tasavvur etmek mümkündür. Ondan sonraki aşamada İmam Hüseyin'in vefalı dostlarının fedakarlığını görmekteyiz. Onun ilahi hedefler doğrultusunda ölümü, zillet içinde yaşamaya nasıl tercih ettiğini anlamaktayız.

Bu iki önemli tarihi gelişmeyi karşılaştırdığımızda şunu anlamak mümkündür: Hem İmam Hasan'ın (a.s) hem de İmam Hüseyin'in (a.s) yaptığı iş, dinin ihyası ve düşmanın mahkumiyeti içindi. Bu iki iş ve iki mantıklı yol, İslam'ın sorunlarının çözümüne yönelikti. Fakat İmam Hasan'ın (a.s) barışının en önemli etkisi Aşura gününde ortaya çıktı. İslami hareket ve yaşantıda yeni bir perspektif oluşturdu ve İslam için yücelik ve görkem meydana getirdi. Eğer o barış olmasaydı, bu durum ortaya çıkmayacaktı ve Hüseyini hareket meydana gelmeyecekti.

Kaynaklar

- Ammarzade İsfahani, İmadeddin Hüseyin, *Zendegi-yi İmam Hasan Mücteba*, Birinci baskı, Kum, İntişarat-ı Usve, 1371.
- Berki Kummi, Ali Ekber, *Bamdad- Ruşen der Esrar-ı Vaguzari-yi Hilafet-i İmam Hasan (a.s) be Muaviye*, Kum, Müessesesi-yi Matbuati-yi Novin, tarihsiz.
- Deşti, Muhammed, *Ferheng-i Suhenan-ı İmam Mücteba (a.s)*, birinci baskı Kum, İntişarat-ı Muhaddis, 1382.
- El-Amili, *İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin (a.s)*, Tercüme, İdare-yi Kull-i Merkez ve Revabıt-ı Ferhengi, Vezaret-i Ferheng ve İrşad-ı İslami, Tahran, 1369.
- El-Emini en-Necefî, Abdul Hüseyin Ahmed, *el-Gadir fi'il Kitab ve'l Sin Huve'l Edeb*, Tahran Daru'l Kütübü'l İslamiye, 1362
- Erfa Kazım, *İmam Hasan Mücteba (a.s)*, Tahran, İntişarat-ı Feyzi, 1370.
- Hadimeniş Ebulfazl, *Aftab-ı Hasan, Ruykerd-i Tahlili be Zendegi-yi İmam Hasan Mücteba (a.s)*, Kum, Merkez-i Pejuheşha-yi İslami-yi Sada ve Sima, 1382.
- İbn Esir, *el-Kâmil fi't Tarih*, c. 3, s. 406. Beyrut, Daru'l- Fikir, 1398
- Kaimi Ali, *Der Mekteb-i Kerim-i Ehlibeyt, İmam Hasan Mücteba*, Birinci baskı Tahran, İntişarat-ı Emiri, 1374.
- Kureyşi, Ali Ekber, *Handan-ı Vahy*, Tahran, Daru'l Kitabü'l İslamiye, 1373.
- Kureyşi, Bakır Şerif, *Zendegi-yi Hasan bin Ali, (a.s) tercüme*, Fahreddin Hicazi, Tahran, İntişarat-ı Biset, tarihsiz
- Musevi Al-i İmad Mustafa, *er-Revaiu'l Muhtare Suhenan-ı İmam Hasan-ı Mücteba Hutbeha, Nameha*, Kelimat-ı Kısar, tercüme Muhammed Hüseyin İtimad, Kum, Bustan-ı Kitab, 1382.
- Nazari Munferid, Ali, *Kıssa-yı Sulh-ı Hunin, Tarih-i Zendegi-yi Siyasi İctimai-yi İmam Hasan Mücteba (a.s)* Kum, İntişarat-ı Surur, 1382.
- Razi Al-i Yasin, *Sulh-ı İmam Hasan (a.s) Pur Şukuhlerin Nermiş-i Kahramamane-yi Tarih*, tercüme Seyyid Ali Hamenei, Neşr-i Asya, 1369.

Saidi, Abbas, *Savratu's Şia Asr-ı İmam Hasan*, Tahran, İntişarat-ı Biset, 1358.

Seyyid Bin Tavus, *Lehuf fi Katli et-Tefuf*, Necef, Mektebe ve Tab'a Haydariye, 1369.

Şeyh Müfid, *El İrşad fi Marife Hucecullah ale'l İbad*, Tahkik-i Müessesetu'l Beytu'l- İhya, Teras, Kum, 1413.

Taberi Muhammed bin Cerir, *Tarih-i Taberi*, Tashih ve Tahşiye, Muhammed Ruşen, Tahran, Neşr-i Nov, 1368.

Tabersi Ebu Mansur, Ahmed bin Ali bin Abu Talib, *el-İhticac*, Necef, Menşurat-ı Daru'n Numan, 1386.

Vaiz Tebrizi Hıyabani, Ali, *Vekayiul'l Eyyam der Ahvalu Muharremu'l Haram*, Tahran, İslamiye, 1380.

Zemani Receb Ali, Hakayık-ı Pinhan, *Pejuheş-i Zendeği-yi Siyasi-yi İmam Hasan Mücteba (a.s)*, Kum, Defter-i Tebligat-ı Hovze-yi İlmiye-yi Kum.